

MINISTERUL EDUCAȚIEI ȘI CERCETĂRII

CONSILIUL NAȚIONAL PENTRU CURRICULUM

PROGRAME ȘCOLARE PENTRU CICLUL SUPERIOR AL LICEULUI

LIMBA ȘI LITERATURA MAGHIARA

CLASA A XI-A¹

Aprobat prin ordin al ministrului

Nr. 3252/ 13.02.2006

București, 2006

¹ Se aplică și la clasa a XII-a – filiera tehnologică, ruta progresivă de calificare prin școala de arte și meserii + anul de completare.

MAGYAR NYELV ÉS IRODALOM

XI. osztály

A felső középfokú oktatás felső szakaszában a nyelvi képzés és irodalomtanítás a megelőző évek tanulási folyamatához kapcsolódik az alábbi célokban megfogalmazott képességek, kompetenciák elmélyítésével:

– *A kultúra folyamatába való tudatos belépés, a kulturális viszonyulások gyakorlásának a képessége; az önértés és világértés, a problémák megfogalmazásának és megoldásának képessége*

– *Anyanyelvhasználat különböző élethelyzetekben: sikeres kommunikáció szóban és írásban; az információk megszerzésének és felhasználásának képessége*

A fejlesztési követelmények a személyiség kompetenciáinak (irodalmi, nyelvi és az önálló problémamegoldó tanulási kompetenciának) új helyzetekben történő működésére és újjászerveződésére irányulnak. A fejlesztési követelményeken belül a kompetenciákat képességbeli alapjaikra és e képességek fejlesztésére alkalmas ismeretkészletekre bontja (kompetenciák, képességek, tartalmak). Az ismeretkészleteket a tanterv *Tartalmak* című alegysége részletezi.

A tanterv nem tartalmaz ugyan konkrét javaslatokat a tanulási tevékenységekre vonatkozóan, de a kompetenciák fejlődése, a folyamatosan bővülő és újjászerveződő képesség- és ismeretkészletek működése eleve csak tevékenységhelyzetben valósulhat meg. A tanulási folyamatban tehát a kommunikáció, az olvasás valós tapasztalatát kínáló tevékenységrendszerek és feladathelyzetek teszik lehetővé a képességek, ismeretek tudatos szintre fejlődését. A tanítás megtervezésére, a módszertani és értékelési szemléletre vonatkozóan a *Tartalmak* alegység bevezető fejezetei kínálnak szempontokat.

Az új keretterveknek megfelelően a magyar nyelv és irodalom XI. és XII. osztályban heti 3 óras tanítási idővel a törzsanyag része minden szakirányban és minden szakon. Ennek megfelelően a tanterv követelményrendszere a megjelölt kompetenciákhoz, képességekhez rendelt tartalmakat a minden szakon egységesen kötelező törzsanyagban tünteti fel (tartalmak/törzsanyag).

A kerettantervekben a heti 3 óras magyar nyelv és irodalom **XI. és XII.** osztályban a humán szakirány filológia szakján, XI. osztályban pedig a pedagógia szakirány óvodapedagógus és tanítóképző szakján is kiegészül +1 órával. A magyar nyelv és irodalom tantervének kompetenciákra és képességekre vonatkozó követelményrendszere tehát minden szakra egységesen érvényes. A heti 4 óras tanítási idő lehetővé teszi a törzsanyag tartalmainak az elmélyítését, illetve kibővítését. A törzsanyag mellett tehát új tartalmak is megjelennek, ugyanakkor differenciálódnak szakirány és szak szerint.

Az **A** típusú **differenciált tartalmak** (* jellel) az elméleti humán szakirány filológia szakjára vonatkoznak, a **B** típusú **differenciált tartalmak** pedig (** jellel) az óvodapedagógus és tanítóképző szakra.

KOMPETENCIÁK, KÉPESSÉGEK

1. Anyanyelvhasználat és tudatos nyelvi viselkedés különböző élethelyzetekben; kommunikáció szóban és írásban
2. Szövegolvasás; az olvasói szerep, esztétikai magatartás gyakorlása
3. Történeti látásmód, kulturális viszonyulások gyakorlása

A tanterv követelményrendszere az alábbi értékviszonyulások és beállítódások alakítását segíti:

- √ A kultúra folyamatába való belépés, a kulturális viszonyulások gyakorlása
- √ Az önértés, a világértés, a problémák megfogalmazásának és megoldásának képessége
- √ Az olvasói szerep, az esztétikai magatartás gyakorlása
- √ A másság elfogadása, tolerancia és rugalmasság mások véleményével szemben
- √ A tudatos nyelvhasználat, a sikeres kommunikáció igénye
- √ Az önálló információszerzés és tájékozódás igénye

XI. osztály

1 A kommunikációs képességek fejlesztése: a tudatos nyelvi viselkedés alakítása

Kompetenciák, képességek	Tartalmak	B differenciált tartalmak**
1.1. A szöveg és szövegszerűség felismerése	– a szöveg; a szöveg fogalma – a szöveg jelentése – szövegtípusok	– verbális és multimediális szövegek – a szövegfonetikai eszközök szerepe a szöveg jelentésében
1.2. Értekező szövegek megértése és alkotása; az idézés és hivatkozás alkalmazása az értekező szövegben; a különböző művészeti ágakhoz tartozó műalkotások összehasonlítása, a közös jegyek kiemelése, értelmezése értekező szövegben	– értekező szöveg: a tárgyhoz való viszony; beszédmód, szókincs (terminológia); szövegszervező eljárások; idézés, hivatkozás – értekező szövegtípusok	– kötött és kommunikatív szórend, aktuális tagolás: ismert és újságoló rész (téma, réma)
1.3. A bibliográfia használata a tájékozódásban, az önálló szövegalkotásban	– könyv- és könyvtárhasználat; a forráshasználat etikai normái és formai kötöttségei	
1.4. A helyesírási készség működtetése: a központozás szabályainak alkalmazása	– a szöveg központozása	– a körmondat központozása

2 A szövegolvasás képességének elmélyítése, az olvasói szerep gyakoroltatása. Az esztétikai magatartás gyakoroltatása

Kompetenciák, képességek	Tartalmak	A differenciált tartalmak*
Elbeszélés és történet megkülönböztetése, viszonyuk megragadása epikus művekben; a történet elrendezésének megfigyelése és értelmezése; a cselekményépítés jellegének felismerése	– a narrációs eljárások bonyolultabb elbeszélésformákban	
2.2. Az elbeszélői és a szereplői szólamok megkülönböztetése; szerepüknek a megállapítása	– elbeszélés és alakteremtés	
2.3. Az elbeszélés idejének a megkülönböztetése az elbeszélő időtől; az elbeszélő idő változatainak a felismerése	– elbeszélés és időkezelés	
2.4. Novella- és regényváltozatok elkülönítése a narrációs eljárások szerint	– novella- és regényváltozatok	
2.5. A lírai én megjelenítésformáinak a megkülönböztetése a poétikai eljárások szerint	– a lírai én és lírai beszéd változatai	

Kompetenciák, képességek	Tartalmak	A differenciált tartalmak*
2.6. A drámai költemény műfaji sajátosságainak megragadása	– drámai költemény/ emberiségköltemény	– cselekmény, szereplő/hős, konfliktus, beszéd átértelmeződése a 20. századi drámákban

3 A történeti látásmód működtetése, kulturális viszonyulások gyakorlása

Kompetenciák, képességek	Tartalmak	A differenciált tartalmak*
3.1. Metonimikus, metaforikus történetalakítás és a kulturális összefüggések közti kapcsolat megállapítása; a folytonosság és a megszakítottság alakzatainak felismerése különböző szövegváltozatokban	– történetalakítás a romantikus, realista, klasszikus, modern művekben	
3.2. Az elbeszélői és a szereplői szólamok viszonyának nyomon követése a történeti szövegváltozatokban	– a szereplőt létrehozó narrációs eljárások és a szereplőben kifejeződő személyiségkép	
3.3. A külső idő - belső idő arányának a megállapítása, az emlékezés változatainak megfigyelése epikus művekben	– az időfelfogás változatai – az emlékezés változatai	
3.4. Műfaji változatok (novella, elbeszélés, regény) kulturális összefüggésekben való megragadása	– a novella és regény történeti változatai	
3.5. Líra és eredetiség viszonyának, a lírai én változatainak nyomon követése	– líra és eredetiség (lírai én a romantikában, a klasszikus modernségben, a késő modernségben)	
3.6. Eszmetörténeti összefüggések megragadása a drámai költeményben	– eszmék a drámában	– ember, világ, nyelv viszonya néhány 20. századi drámában

TARTALMAK

I. Nyelv és kommunikáció

A magyar nyelv iskolai tanulmányozása nincs alárendelve a magyar irodalom oktatásának. Ezért a nyelv és kommunikáció tartalmai az irodalommal közös tankönyvben és önálló tankönyvben egyaránt feldolgozhatók, és a tanárnak is megvan a lehetősége a hatékonynak vélt egyéni módszertani megközelítésre.

A középiskolai szakaszban is a nyelvhasználat áll a figyelem középpontjában: a nyelvváltozatok célszerű és igényes változtatása a kommunikációs helyzetnek megfelelően. Továbbra is fontos szempont a nyelv beszélt és az írott változatában egyaránt a megértés (befogadás) és a szövegalkotás készségeinek fejlesztése, a produktív és kreatív nyelvhasználat bátorítása. A nyelvi helyességet, az érthető szép beszédet mindig a helyzetnek megfelelően kell megítélni és minősíteni. A kifogástalan helyesírás állandó és elengedhetetlen tantárgyi követelmény.

A félkövér szedéssel kiemelt tartalmak az új ismereteket jelzik. Az A típusú differenciált tanterv elemei a *Tartalmak* tantervi egységben *-gal, a B típusú tanterv elemei pedig ** jellel szerepelnek.

RÉSZLETEZETT TARTALMAK

1 A szöveg. A szöveg fogalma. **Verbális és multimediális szövegek

A szöveg szerkezete és szintaktikai szintje. **Szövegmondat, rendszermondat.** A szöveg felépítése, a szövegegységek. A szövegösszefüggés grammatikai kapcsolóelemei. **A logikai kapcsolat, a hiány összetartó ereje. A mondat szórendjének összefüggése a szövegbe ágyazottsággal, az aktuális tagolása.**

A szöveg jelentése. A szemantikai és a pragmatikai szint, a szöveg és a kommunikációs folyamat összefüggése. Szótári és lexikális jelentés. Témahálózat, tételmondat, kulcsszavak. **A szövegfonetikai eszközök szerepe a szöveg jelentésében.

Szövegtípusok. Elbeszélés, leírás, levél műfaji jellemzőinek összefoglalása és rendszerezése. A hallgató igénye, a beszélő lehetőségei a különféle szövegfajtákban. Definíció, magyarázat, osztályozás jellemzői. **Az értekezés, tanulmány, pályázat kidolgozásának stílári követelményei.** Hivatalos írásművek: **elismervény, jegyzőkönyv, szakmai önéletrajz, hivatalos levél.**

2 Helyesírás. **A szöveg központosása, az idézőjel használata; **a körmondat központosása. Eltérések a magyar és román központosásban.**

3 Könyv- és könyvtárhasználat. **Könyvtári katalógusok, számítógépes adatbázisok, internet szerepe az információszerzésben. A forráshasználat etikai és formai kötöttségei.**

Fogalmak

Szöveg, **szövegmondat, rendszermondat.** Szövegegységek: bekezdés, **tömb, szakasz.**

Szövegkapcsoló elemek (konnexió): kötőszó, névmás, névelő, határozószó, előre- és visszautaló kapcsolatok, egyeztetés a szövegben. **A lineáris és globális szövegkohézió. A hiány összetartó szerepe. A fogalmi jelentés szintjei; témahálózat, tételmondat, kulcsszó (koherencia).** ****Kötött és kommunikatív szórend, aktuális tagolás: ismert és újságoló rész (téma, réma), Szövegfonetikai eszközök.**

Központosás: gondolatjel, zárójel, kettőspont, pontosvessző, idézőjel szerepe. **A vesszőhasználat a magyarban és a románban.**

II. Irodalomolvasás

A tantervben megjelenő tartalmak a tanulási folyamatban képességfejlesztő *működő* ismeretekként hasznosíthatók. Így például a képességek mellé rendelt tartalmi egységek arról tájékoztatnak, hogy melyek azok a viszonyba állítható tartalmak – *előzetes* és *új ismeretek* –, amelyek *kapcsolatának felismerése* maga a képesség. A tartalmi egységeket részletező ismeretek teljes készlete (részletezett tartalmak, fogalmak) és sorrendje nem kötelező, hanem a tanulási folyamatnak és a tanulók adottságainak megfelelően a tankönyvíró, illetve a tanár választja ki a megítélése szerint szükséges ismeretelemeket, esetleg ki is egészítheti őket.

Az ismeretelemek *működő* jellegéből adódóan a stilisztikai, retorikai, verstani, narratológiai, műfajelméleti fogalmak szövegszerveződésben betöltött szerepének a felfedezése kerül előtérbe. Ezeknek az ismereteknek az értelmezés támpontjaként kell működniük, a fogalmak kialakítása tehát nem a felismerés, azonosítás, vagy a fogalmi szintű meghatározás érdekében történik.

A tanterv nem írja elő évfolyamonként a kötelező műveket. A tankönyvíró és a tanárok választják ki a követelményeknek leginkább megfelelő műveket. A tanterv javasol ugyan egy teljességre törekvő olvasmányjegyzéket, ám az itt felsorolt művek helyett vagy mellett más szövegek is választhatók.

A tanterv meghatározza viszont az értelmezendő szövegek számát (évfolyamonként minimum 16-18), valamint azokat a műveket, amelyeknek az olvasása valamelyik középiskolai évfolyamon kötelező jellegű. Ezeknek a műveknek a jegyzéke a memoriterrel együtt a tanterv végén szerepel.

RÉSZLETEZETT TARTALMAK

2. 1. Elbeszélés, történet; **Metonimikus, metaforikus történet-elrendezés; A folytonosság alakzatai: ok-okozatiság, időbeli folytonosság; A megszakítottság alakzatai: elhallgatás, kihagyás, nézőpontváltás**
 2. 2. Elbeszélői és szereplői szólások; **mindentudó elbeszélő, korlátozott tudású elbeszélő, szereplői elbeszélő; függő beszéd, szabad függő beszéd, monológ**
 2. 3. Elbeszélés és időkezelés; Az elbeszélés ideje; Az elbeszélő idő: **lineáris-kronologikus idő, előreutalás-visszaútalás; emlékezés; külső idő, belső idő; mitikus idő**
 2. 4. Novellaváltozatok: **anekdotikus, lírai, drámai; novellafüzér és regény; fejlődésregény, lélektani regény, tudatregény**
 2. 5. Lírai én; **vershelyzet, beszédhelyzet; személyesség, személytelenség; önmegszólítás; egyszólamúság, többszólamúság; közvetlenség, közvetettség; belső táj, külső táj; allegorikusság, szimbolikusság, tárgyiasság**
 2. 6. **Drámai költemény/emberiségköltemény; a cselekmény, a szereplő/hős, a konfliktus, a beszéd átértelmeződése**
-
3. 1. **Történetalakítás a romantikus, realista és klasszikus modern művekben**
 3. 2. **A függő beszéd, a szabad függő beszéd, a monológ szerepe és helye az olvasott műalkotásokban; romantikus, realista, naturalista, modern emberkép**
 3. 3. **Az időfelfogás változatai: lineáris idő, ciklikus idő, mitikus idő; objektív idő, szubjektív idő; tartam, egyidejűség; az emlékezés változatai**
 3. 4. **A novella, a regény történeti változatai; romantikus elbeszélés, regény; realista elbeszélés, novella, regény; naturalista novella, regény; a klasszikus modernség (szecesszió, szimbolizmus) a regényben és a novellában**

3. 5. Romantikus lírai én (teremtő zseni, látnok, vátesz, hasonmás); a lírai én a klasszikus modernségben (egyéniégekultusz/az én felnövesztése, az én megsokszorozása, hasonmás; az én háttérbe húzódása); a lírai én a késő modernségben (az én megsokszorozása; önmegértés, önértelmezés)

3. 6. Drámai költemény/emberiségköltemény: eszmék a drámában; liberalizmus, pozitívizmus, determinizmus; *tragikomédia, abszurd színház, groteszk

Szövegjavaslatok

Tanulmány: Arany János, Németh László, Kuncz Aladár, Horváth János
Esszé, kritika: Ignotus, Kosztolányi Dezső, Szerb Antal, Nemes Nagy Ágnes
Jókai Mór: Az arany ember, Sárga rózsza
Mikszáth Kálmán: Tót atyafiak, Jó palócok (egy novella), A fekete város
Móricz Zsigmond: Tragédia, Barbárok, Sárarany, Az isten háta mögött
Krúdy Gyula: Szindbád útja a halálnál
Kosztolányi Dezső: Pacsirta, Aranysárkány
Tamási Áron: Rendes feltámadás, Kivirágzott kecskeszarvak, Jégtörő Mátyás
Németh László: Iszony
Szilágyi István: Kő hull apadó kútba
Bodor Ádám: Sinistra körzet
H. Balzac: Goriot apó
Flaubert: Bovaryné
Dosztojevszkij. Bűn és bűnhődés, Feljegyzések az egérlyukból, A játékos
M. Proust. Az eltűnt idő nyomában (I.)
A. Camus: Közöny
Th. Mann: Tonio Kröger
V. Woolf: Orlando
J. Joyce: Ifjúkori önarckép
G. G. Marquez: Száz év magány
Vörösmarty Mihály: Előszó, A vén cigány
Petőfi Sándor: Az alföld, Szeptember végén (memoriter), Minek nevezzetek? Szörnyű idő
Arany János: Letésem a lantot, Mindvégig
Vajda János: Hús év múlva, Nádas tavon
Ady Endre: Új vizeken járok, Lédával a bálban, Harc a Nagyúrral, Kocsi-út az éjszakában, Emlékezés egy nyár-éjszakára
Babits Mihály: Jónás könyve
Tóth Árpád: Körúti hajnal, Lélektől lélekig
Áprily Lajos: Vadludak
Kosztolányi Dezső: Őszi reggeli
József Attila. Téli éjszaka, Óda, Eszmélet, [Karóval jöttél...]
Szabó Lőrinc: Az Egy álmai
Pilinszky János: Apokrif
Kányádi Sándor: Fától fáig
Ch. Baudelaire, A. Rimbaud, S. Mallarmé, Rilke, G. Benn költeményei
Madách Imre: Az ember tragédiája
Goethe: Faust
*Csehov: Sirály, Dürrenmatt: A fizikusok; Beckett: Godot-ra várva, Ionescu: A kopasz énekesnő
*Tamási Áron: Énekes madár; Örkény István: Tóték